

**Ръководство за наставници за
студентските стажове в държавната
администрация**

Настоящото ръководство е изготвено за администрацията на Министерския съвет в рамките на изпълнението на проект „Създаване на капацитет за бъдещето - провеждане на студентски стажове в държавната администрация", реализиран с безвъзмездната финансова помощ на Оперативна програма "Административен капацитет", съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд".

Ръководството е публикувано на Портала за работа в държавната администрация <https://jobs.government.bg>.

Ръководството е одобрено от Съвета за административната реформа с Решение №.....от заседанието проведено на.....Протокол №.....

- Администрация на Министерския съвет
- бул. „Дондуков“ № 1

Без защитени авторски права. Можете да използвате, възпроизвеждате, промените и разпространявате информацията, включително с търговска цел, без да е нужно съгласието на трето лице.

При цитиране: Ръководство за наставници за студентските стажове в държавната администрация

Март 2024 г.

Съдържание

1. Цели и ползи от стажовете в държавната администрация	4
2. Организация на стажовете.....	4
3. Етапи на провеждане на стажовете.....	5
4. Ролята на наставника	5

1. Цели и ползи от стажовете в държавната администрация

Стажовете подпомагат студентите да натрупат практически опит, нови професионални умения и да се запознаят с културата и атмосферата в държавната администрация под наблюдението на наставници.

Целите на стажовете в държавната администрация са:

- Да се създаде пълноценна възможност за млади, амбициозни и мотивирани хора да се запознаят с начина на работа в структурите на държавната администрация в България;
- Да се предостави възможност на стажантите да придобият практически опит и знания по време на стаж в различни административни структури;
- Да се предостави възможност на студентите да приложат на практика теоретичните знания, придобити в съответните професионални направления, в които се обучават.

Ползите от стажантската програма за държавната администрация са:

- Привличане на изпълнени с ентузиазъм и енергия студенти, които могат да представят нови гледни точки и актуални теоретични знания;
- Развитие на управленския капацитет в административните структури чрез наставничество и обучение на стажанти;
- Създаване на условия за привличане на амбициозни млади хора в държавната администрация и предаване на опит между поколенията;
- Създаване на „банка” от млади хора, преминали стаж в държавната администрация;
- Повишаване на престижа на държавната администрация и утвърждаването ѝ като атрактивен и социално ангажиран работодател.

2. Организация на стажовете

Участници:

- Държавната администрация като приемаща стажанти страна;
- Висшите училища, в ролята на изпращащи институции;
- Стажантите, в ролята на преки ползватели на програмата, със съответните права и задължения;
- Наставниците - отговарят за работата и действията на стажантите при провеждането на стажа, като ги напътстват, подкрепят и оказват необходимото съдействие. .

Всички те имат своя роля в организирането и провеждането на стажантската програма и съответно черпят специфични ползи от нея.

Добрият подбор на наставници и стажанти, както и последващото взаимодействие между тях е ключово за успешното провеждане на стажа.

3. Етапи на провеждане на стажовете

Стажовете преминават през следните етапи:

- Планиране
- Подготовка
- Провеждане
- Оценка
- Анализ

Етапът на планиране включва: определяне на нуждите от провеждане на стажантската програма; определяне на основните цели и задачи; планиране на продължителност и време за провеждане; предвиждане на необходимите ресурси.

Подготовката включва сформирането на екип – координатори и наставници. Осигуряване на необходимото работно пространство, техника и обучителни материали.

Стажантските позиции се публикуват на портала www.jobs.government.bg. Кандидатите трябва да бъдат студенти, които имат желание за работа, учене и личностно развитие. Те преминават процес на подбор по предварително определени критерии.

В рамките на стажантската програма студентът изпълнява своите задължения под ръководството на наставника си, в съответствие със заложените цели и предвидените в индивидуалния план на стажанта задачи. Наставникът подпомага стажантите чрез практическо обучение, насочено към придобиване на специфични професионални знания и умения, както и чрез периодично наблюдение и оценка на представянето и насоки за развитие.

Успехът на една стажантска програма се измерва преди всичко с това, доколко отговаря на заложените цели и нужди на всички участниците в нея. За тази цел е етапът на оценка на проведените стажове и анализ на постигнатите резултати.

4. Ролята на наставника

Ролята на наставника е ключова за успеха на стажантската програма, тъй като той е служителят, който е пряко ангажиран със стажантите от самия подбор до приключването на стажа и неговата оценка. Наставникът може да отговаря за не повече от петима стажанти, като конкретният им брой следва да бъде съобразен с работната натовареност на наставника. Той подготвя заедно с всеки от тях индивидуален план на стажанта, въвежда го в работата, наблюдава и подпомага изпълнението на поставените задачи, оценява представянето на стажанта и подпомага със своите коментари и обратна връзка анализа и оценката на стажантската програма.

Обикновено задачата да бъде наставник се възлага на уважаван специалист, с отлични умения за комуникация, мотивиран да предава опита си на стажантите. Важно е това да бъде човек, който вярва в ползата от стажантската програма и притежава необходимия опит, умения и енергия за нейното осъществяване.

Изисквания към наставника

- **Професионален опит и добро познаване на работа на съответната административна структура.** Обикновено тази задача се възлага на служител с опит, който има цялостен поглед върху работата на своите колеги, познава задачите, с които се занимава всеки от тях и лесно и бързо може да прецени къде да се включи стажантът, така че да бъде едновременно полезно за административната структура и за самия стажант.
- **Комуникативни умения.** Наставникът трябва да умее да изслушва, да делегира, да търси и предоставя обратна връзка по конструктивен и внимателен начин, да обсъжда трудностите и да решава проблеми чрез сътрудничество.
- **Умения за предаване на знания и споделяне на опит** – да има желание да работи със стажантите и да споделя своя опит, да умее да обяснява, обучава, да дава ясни инструкции и да показва как правилно да бъдат изпълнени задачите.
- **Умения за оказване на подкрепа и съдействие.** Наставникът трябва да е отворен и подкрепящ; да бъде добронамерен и да разбира трудностите, с които се сблъскват стажантите; да разбира, уважава и насърчава уникалния принос на всеки един и да подпомага развитието му.
- **Умения за работа в екип** – стажантската програма изисква високо ниво на сътрудничество и координация. Като добър екипен играч, наставникът трябва да работи за постигането на общите цели и да допринася за добрия дух на всички в екипа.
- **Позитивност и безпристрастност.** Наставникът трябва да съумява да се фокусира върху позитивните неща, да пази границите лично-професионално пространство и да разглежда нещата, от гледната точка както на стажанта, така и на административната структура.
- **Умения за планиране.** Наставникът трябва да умее да управлява добре своето работно време, както и да планира ефективно времето на стажантите.
- **Умения за мотивиране.** Наставникът трябва да притежава харизма, да умее да служи за пример и да вдъхновява. Ролята му изисква от него да вижда, използва и развива потенциала на стажантите; да поставя задачи, да мотивира стажантите за постигане на по-високи резултати.
- **Премишен опит** в наставничеството и обучението на стажанти и/ или нови служители би бил предимство.

Принципи при избора на наставници

Основен и най-важен е принципът на **доброволност и вътрешна мотивация**. Друг важен принцип е принципът за **равнопоставеност**, който да гарантира равните възможности за служителите в съответната административна структура да се включат в стажантската програма, като наставници. Като част от принципа за равнопоставеност е и принципът за равенство между половете.

Права и задължения на наставниците

Наставниците трябва ясно да разбират отговорността, с която са натоварени и да подкрепят не само индивидуалното развитие на стажанта, но и да работят за изграждането на положителния имидж на държавната администрация сред стажантите.

Основните задължения на наставника са:

- Да подготви съвместно със стажанта индивидуалния му план за стаж;
- Да въведе стажанта в ежедневните му задължения;
- Да напътства стажанта и да отговаря за ежедневните задачи и проследяване на напредъка по тях;
- Да уведомява координатора в случай на инциденти и непредвидени ситуации, възникнали по време на стажа, които му станат известни или за които стажантът го уведоми;
- Да оцени представянето на стажанта в края на стажа и придобити умения;
- Да подаде информация за стажантите, които успешно са преминали стажа;
- Да оцени организирането и провеждането на стажантската програма;
- Да участва в анализа на стажантската програма.

Препоръки за успешни наставници

Наставникът оказва професионална и персонална помощ на стажанта във формален и неформален контекст. Той подпомага стажанта по време на стажа чрез инструкции, личен пример, застъпване, съветване, споделяне на опит и знания и др.

По-долу са посочени най-важните аспекти на работата на наставника:

Взаимно доверие и уважение

Една от най-важните задачи в работата ви като наставник е да изградите хармонични служебни и лични взаимоотношения със стажанта. Окуражавайте го да споделя идеите, желанията и потребностите си с вас. Определете взаимните си очаквания и цели още в самото начало. Подгответе съвместно със стажанта индивидуалния му план за стаж, който да отчита неговите интереси и професионално направление и същевременно да отговаря на конкретните нужди на съответната административна структура. В него опишете задачите, дейностите и отговорностите на стажанта в рамките на програмата. Подлагайте този план на периодична оценка и при нужда направете промени така, че да е от полза и за двете страни.

Необходимо е заедно със стажанта да полагате ежедневни съвместни усилия за поддържане на атмосфера на доверие, уважение и ползотворна работа. Динамиката на взаимоотношенията е фина и се влияе от всичко – неизказани очаквания и нужди, неудовлетворение, рязка критика, умора и липса на интерес. Наблюдавайте себе си и стажанта и се опитайте да разрешавате подобни ситуации навременно и открито.

Въвеждане на стажантите

Обичайно през първите дни от стажа стажантите навлизат в работната среда. Срещат се с наставника и останалите колеги и се запознават с начина на работа на административната структура. Въвеждащата програма може да бъде организирана едновременно за всички стажанти или да се проведе от наставниците в хода на работата. Наставникът подпомага адаптирането на стажанта, запознава го с колегите и с правата и задълженията му. В много организации към стажантите се прикрепя и по-млад служител, който да им създаде по-дружелюбна среда и да им помогне по-лесно да се интегрират.

Дейности и задачи на стажантите

Стажантската програма може да включва разнообразни дейности и задачи, в зависимост от специалността и уменията на студентите и нуждите на конкретната административна структура.

Примерни задачи, които могат да бъдат възложени на стажантите:

- Общи административни задачи – архивиране и систематизиране на информация; форматиране и оформяне на документи, подготовка на папки с материали; извършване на преводи; подготовката на пресклипинги и др.
- Подпомагане на обслужването на граждани - посрещане на посетители; приемане на обаждания, писма и заявления; извършване на справки;
- Участие в проучвания – резюмиране на анализи и доклади, обработване на данни;
- Техническа работа – оформяне на презентации, графики, администриране на информация в сайтове.

Основните задължения на стажантите са:

- Да изпълняват зададените в индивидуалния план задачи и да постигнат очакваните резултати;
- Да присъстват и да спазват работното време/графика си за провеждане на стажа, и всички останали разпоредби от вътрешните правила на административната структура;
- При настъпване на непредвидени ситуации, като болест и други да уведомят незабавно своите наставници;

- Да се отнасят към колегите си с необходимото уважение и внимание.

От стажантите се изисква да спазват указанията, дадени им от техните наставници, както и от висшестоящите служители в административната структура. Стажантите могат да участват в срещи и заседания по теми, които са в интерес за техния стаж, дори извън административното звено в което са приети на стаж, но след одобрение от наставниците.

Възлагане на задачи на стажантите

При определяне на ежедневните задачи започнете с по-лесни и общи задачи, за да видите как откликва стажантът и постепенно увеличавайте натоварването.

Също така, имайте предвид личните особености, качества и опит на стажантите. Всеки от тях е различен. Някои се чувстват по-добре като подкрепящо звено в офиса, вместо на първа линия при работа с граждани. Други имат голямо желание да участват в обучения и организационни мероприятия, но им липсват определени качества, умения или социална зрялост, от което могат да възникнат нежелани ситуации.

Невинаги е възможно всички тези фактори да се преценят още на фаза подбор, затова е нужно непрекъснато наблюдение, обективна преценка, за да бъдат оползотворени както усилията на стажантите, така и вашите – като наставници.

Натоварване

Натоварвайте стажантите с достатъчно работа, за да се чувстват полезни и ангажирани, да демонстрират способностите си и да развиват уменията си. Добре е в рамките на деня стажантът да има възможност да редува общи задължения (като подреждане на папки или посрещане на граждани) с отговорности, които изискват интелектуален труд и по-активно натоварване (например – проучвания или подготовка на справки). Когато е възможно, гласувайте доверие на стажанта сам да прецени какво кога да свърши, в зависимост от личния му стил на работа и ефективността му в рамките на работния ден.

В същото време е важно да съобразявате натоварването с капацитета на стажантите и техния досегашен опит и времето за изпълнение на конкретната задача. Задавайте реалистични срокове за изпълнение и ясни критерии за оценка, за да не предизвикате объркване и стрес. Наблюдавайте напредъка в изпълнението и ако е нужно и възможно, отпускате допълнително време, за да не пострада качеството.

Текущо наблюдение и оценка

Наставникът проследява изпълнението на поставените задачи и предоставя обратна връзка на стажантите. Полезна практика, използвана в хода на наблюдението и текущата оценка, е воденето на портфолио от стажанта – папка с всички документи, събрани от него в хода на стажа му. За подпомагане на процеса могат да се използват и различни онлайн платформи и приложения за проследяване на задачите, по които работи стажантът; попълване на самооценъчни форми от стажантите, в които оценяват собственото си представяне, постигнатите цели и областите, в които виждат нужда от подобрене; обратна връзка от екипа (ако задачата на стажанта е включвала взаимодействие и други членове на екипа) и други.

Време и внимание

Наставничеството изисква да отделяте внимание на всеки стажант. Предвидете достатъчно време за работа със стажантите, за да поддържате добра връзка с тях. Срещайте се редовно, наблюдавайте ги как се справят със задачите, давайте им напътствия и обратна връзка. Бъдете на разположение за въпросите им и при възникнали трудности. Изслушвайте ги, окуражавайте ги да взимат участие в неформалния живот на екипа (обяд, пътуване до работа).

Процес на учене

Процесът на учене включва следните етапи: поставяне на цели, изпълнение/преживяване, наблюдение, анализ и поставяне на нови цели. Една от основните задачи на наставника по време на стажа е да подпомага процеса на учене. Практическото обучение чрез преживяване и правене изисква по-тясна координация и ориентиран към стажанта гъвкав подход от страна на наставника. Той трябва да помогне на стажанта да осмисли наученото в университета и да го приложи по време на стажа. От ключово значение е да помогнете на стажантите сами да осъзнаят рамките на собствената си компетентност и нуждата от продължаващо учене и развитие. По време на стажа наставникът може да приложи в обучението на стажанта например някои от следните методи/стратегии: демонстрация; дискусия; проблемно-базирано учене; самостоятелно обучение (четене на професионална литература, самостоятелно изследване и анализ на определена тема); включване на стажанта в конференции и събития на професионални мрежи, където могат да изградят професионални контакти и да обменят опит; различни онлайн курсове, модули, вебинари и т.н.

Наставниците използват различни обучителни и наставнически подходи, съобразени с вида на задачите, с индивидуалния стил на учене на всеки стажант, както и с нивото на неговата компетентност и автономност.

Най-неопитните и неуверени стажанти имат необходимост от по-директни насоки и контрол на изпълнението и резултатите за всяка конкретна задача. Използваните методи на обучение са инструкции, демонстриране как да бъдат изпълнени правилно задачите, споделяне на примери. Те се нуждаят и от най-много внимание, наблюдение и най-честа обратна връзка. В този случай наставникът е преди всичко учител. Неговата роля е да води и да окуражава стажантите към всяка следваща стъпка. Ученето е насочено към овладяване на основните навици и умения необходими за изпълнението на задачите.

При работа с млади хора, които за пръв път провеждат стаж, най-важно е те да се научат да осъзнават ползата от всички начини и форми на учене и да осмислят новия опит като учене. Наставникът подпомага стажанта да си поставя цели, които са постижими, измерими, срочни и ясни като учебна стойност, да оцени от какви ресурси има нужда и какво е постигнал. Нужен е голям такт, когато коментираме работата на стажантите, за да може от една страна те да научат къде са допуснали грешка и в бъдеще да я избягват, а от друга – да не бъдат засегнати и демотивирани.

Стажантите, които са придобили повече опит и са изградили връзка с наставника си, по-лесно приемат съвети, препоръки и предложения. Те все по-рядко имат нужда от демонстрации, но е важно процесът на наблюдение да продължи и те да се чувстват едновременно в безопасна среда, в която учат, и същевременно – отговорни за постигнатите резултати. В тази фаза наставникът се изживява като ръководител и катализатор. Процесът на учене включва поемане на нарастващи по трудност задачи, изпълнение на няколко задачи едновременно. Когато е подходящо, наставникът ще насърчи стажанта да помисли по-задълбочено, по новаторски и креативен начин, ще посочи неудобните въпроси и ще му постави по-високи лични цели. Ученето е фокусирано върху подобряване на представянето. Обратната връзка може да бъде по-фокусирана върху областите за подобрене, като се препоръчват бъдещи стъпки на стажанта.

С най-напредналите стажанти е удачно да се поддържат колегиални отношения – обсъждане на възможни решения и резултати, дискусия за определяне на най-добрия подход, окуражаване за прилагането и изпробването на нови решения. С нарастването на задълженията и отговорностите на стажанта, можем да му гласуваме и по-голямо доверие и автономност - например при определяне на работния график и приоритети, използвани методи за изпълнение на задачите. Тук ролята на наставника все повече става тази на консултант и рядко се налага да се намесва с корекции и предложения. Обучението е фокусирано върху подобряване на ефикасността – т.е. върху процеса на изпълнение на задачите и постигане на по-добър ефект.

Споделяне на опит

Наставникът използва собствения си опит, за да осигури необходимите насоки и съвети, но едновременно с това трябва да е с ясното съзнание, че това, което е добро за него, може да не е най-доброто решение за стажанта. Много наставници намират за трудно да се въздържат от налагане на собствената си гледна точка и опит, което може да доведе до зависимост на стажанта от тяхното мнение.

Оценка и обратна връзка

Коментарите трябва да се отнасят до изпълнението на конкретни дейности и задачи, и да бъдат направени в професионален, обективен и конструктивен тон, като запазят авторитета на стажанта и доверието между него и наставника. Подходяща за целта е обратната връзка, където критичните бележки са вмъкнати между два положителни аспекта.

Например: „Виждам, че си се справил със задачата точно в поставения срок, за което те поздравявам. **Има 3 неща, които искам да те помоля да прегледаш още веднъж / да коригираш /: ... (посочват се точни изисквания).** Справката изглежда много добре! Продължавай в същия дух!”

В началото на програмата устна обратна връзка може да бъде давана по-често – при непосредствено наблюдение на задачи и като обобщение в края на всеки работен ден. С повишаване на самостоятелността на стажанта постепенно може да се премине към седмично обобщение и оценка.

Мотивация

Една от най-важните роли на наставника е да бъде източник на вдъхновение и жажда за знание и развитие на стажантите. Може да мотивира единствено човек, който е мотивиран и успява да предаде ентусиазма и енергията си на околните. Ето защо е важно вие самите да вярвате в стажантската програма и да мислите за нея не като за допълнителни отговорности и натоварване, а като за неповторима възможност да предадете своите знания и умения на някого и той да ги ползва цял живот.

Стимулирайте нагласата за учене като помогнете на стажантите да осъзнават и обсъждат своите нужди, чувства и очаквания, като проявявате търпение и разбиране към трудностите, с които се сблъскват; оценявайте справедливо полаганите от тях усилия и отбелязвате постиженията им.

Да бъдете добри наставници означава да споделяте радостта от успехите на стажантите, но също и да им помагате да анализират допуснатите грешки, да извлекат полезни изводи от тях и да ги преживяват като полезен опит. Нищо не демотивира повече от страха от провал. Ако критикувате твърде остро допуснатите грешки, ще ги откажете да опитват отново и да поемат инициатива. Не греша само тези, които нищо не върши.

„Обикновеният учител казва. Добрият учител обяснява. Изключителният учител показва. Великият учител вдъхновява.”

Съдействие

Наставникът оказва нужната професионална подкрепа и помощ за подготовката на стажанта в трудни ситуации – например, когато трябва да вземе решение, или му предстои важен разговор или изява. В същото време е важно да се подчертае, че съдействието и подкрепата, които наставникът осигурява на стажанта, нямат за цел да го предпазят от грешки и да му осигурят протекция. Стажантът трябва сам да се учи от грешките си, да разрешава самостоятелно противоречията с колеги и да се справя със задълженията си.

Етика

Важно е наставникът да осигури среда на доверие между себе си и стажанта в рамките на професионалната етика. Споделената от стажанта лична информация, би трябвало да се третира като поверителна, с изключение на случаи, когато се касае за действия извън рамките на закона. Обсъждането на представянето на стажантите трябва да става в съответствие с добрия тон. Най-лесният начин да сме сигурни, че постъпваме коректно спрямо някого, е да се поставим на негово място или да говорим за него така, сякаш е до нас.

Също така е необходимо стажантът да знае, че информацията и данните, които стават негово достояние в рамките на работата, са конфиденциални.

Спазвайте изрядни професионални взаимоотношения, дръжте се уважително, но с необходимия авторитет и не допускайте излишно фамилиарничене. Задачата на наставника е да подкрепя професионалното развитие, а не да дава съвети за личните проблеми на стажанта.

Оценка на стажантите

В последните дни от стажа трябва да се бъде направена оценка на стажантската програма от всички участници в нея.

Наставниците подготвят списък на всички стажанти, които успешно са преминали стажантската програма и попълват оценка за придобити умения за всеки стажант, за който са отговаряли.

Координаторите подготвят удостоверенията за проведен стаж. Стажанти, които са прекъснали стажа преди неговото приключване не получават удостоверения.

Приключване на програмата

Приключването на стажантската програма е специален момент, който си заслужава да бъде отбелязан с церемония, на която се връчват удостоверенията на стажантите. Поддържайте отношения с тези, които сте отличили като най-успешно представили се, защото те могат да станат ваши колеги в бъдеще! Ако е възможно, поканете и представители на висшите училища, от които са вашите стажанти, тъй като е твърде вероятно вашето сътрудничество да продължи и занапред.

Оценката на стажантите, както и вашето лично мнение като участник в програмата, ще помогнат да се оцени нейната организация, провеждане и ефективност, и да се направят необходимите промени за бъдеще.

Стажантската програма като възможност за наставниците

Стажантската програма е процес, в рамките на който вие като наставници също учите – учите се да слушате по-внимателно, да чувате и разбирате притесненията на стажантите, да вниквате в същината на нещата, да наблюдавате, да говорите по-ясно, да създавате доверие между вас и тях, да бъдете добри учители.

Стажантската програма може да се превърне в безценен опит за обучение на млади хора и въвеждането им в спецификата на работа в държавната администрация. Ако вие сте избран за наставник, това означава, че ви е гласувано голямо доверие, а също и, че ви е предоставена възможност да демонстрирате своя потенциал, да развиете своите умения и да получите признание.

Благодарим ви, че инвестирате своето време, опит и усилия в обучението и развитието на младите хора и ви желаем успех и удовлетворение!

„Който се осмелява да преподава, не трябва да спира да учи.”

Джон Котън Дана